

sredstvo socialne kontrole. Nastaja samo vprašanje, ali se pravo res uresničuje samo prek državnega, političnega prisiljevanja. To vprašanje je posebno pomembno za samoupravno socialistično družbo, za katero je med drugim značilen tudi pluralizem centrov odločanja, zaradi tega pa tudi centrov družbenega prisiljevanja (v sociološkem, ne v političnem smislu). V mnogih primerih so ti centri naravnost negacija državnosti. Računaje z vsem tem, menimo, da je treba zavreči naziranje, češ da je država edini in izključni emanator ter nosilec prava. Mnenja smo, da je treba šteti za pravo sleherni normativni sistem, za katerim stoji organizirana družbena sankcija in s tem tudi možnost organizirane družbene prisile.

Ne da bi se spuščali v razglabljanje, kdaj bo država »dokončno« odmrla — takšno razglabljanje bi nas odvedlo na področje socialne filozofije — postavljamo naslednjo hipotezo: V jugoslovanski samoupravni družbi obstajata že nekaj časa sem dve vrsti prava; ena izhaja od države, druga pa od takšnih središč družbenega odločanja in prisiljevanja, ki se jih ne da več šteti za državo oziroma za njene »agenture«.

Kolikor bi empirična proučevanja to hipotezo potrdila, bi bila ustrezna teoretična spoznanja nesporno velikega metodološkega pomena za nadaljnje raziskovalno delo na področju pravne vede in sociologije prava.

Dr. Jože Goričar

REFLEKSIJE

SLIKANICE ZA VELIKE OTROKE

»Biblia pauperum — biblija ubogih«: ime se nanaša na reveže, ki naj bi jim slika nadomestila pisano besedo...

Brockhaus Enzyklopädie II (1967) 684.

Priče smo iz dneva v dan naraščajoči gmadi knjig s podobami, slikanicami za odrasle, za velike otroke. To ni niti čudno niti samo po sebi slabo. Naglica sodobne tehničirane civilizacije na splošno ni naklonjena tekstu, zlasti še študijskemu; če je znanstvena razprava dolga in težka, je omejena na ozek krog specialistov, pa celo njim je v glavnem kontinuirano branje takih del izjema — tudi znanstvene knjige danes predvsem konzultirajo v podrobnostih in jih ne bero v celoti. Njihov smisel se je izpremenil, monografska študija, »velika sinteza vede«, se je umaknila revialnim razpravam — nepregledni množici revij, poročil s simpozijev in kongresov, bibliografij, specialnih enciklopedij. Toliko bolj se teksti, ki so namenjeni širšemu krogu ljudi, umikajo sliki, slika jih spremlja, grafična ponazoritev sega v podrobnosti, suha, stara podoba knjižne bralne strani se spreminja v aranžirano kombinacijo teksta, risbe in slike.

Od enobarvne ilustracije se pomikajo zahteve k barvnemu tisku. Naši kioski so podobni pisanim, skrpanim odejam, s katerimi so se včasih na kmetih

pokrivali siromaki. Barvni ovitki magacinov, kriminalk in western zgodb pokrivajo puščobo in zagatnost, ki prežita za tem pisanim sejmom. Iz zabave postaja resnost, filmi hočejo biti barvni, televizija bo sledila. Taka je tudi knjiga: med tekste so se vrinile pisane barve reprodukcij, ob katerih se sramežljivo stiska tu in tam še kakšna črno-bela fotografija, besedilo pa se krči in krči in se spreminja v »podpise k slikam«. Jasno, da je slikarstvo od vse likovne umetnosti najbolj primeren predmet takega postopka, in lahko rečemo, da je današnji čas, poln eksistencialne stiske, po svoji stilni strukturi »vizualen« in »barvno-slikovit«, iluzionističen, imaginaren.

Potrebam hitre informacije in notranjim tendencam epohe pa se pridružuje še tehnična revolucija tiskarstva. Čas si je iznašel sredstva vizualne komunikacije, kakršno je potreboval. Od Gutenbergove inkunabule do sodobne bibliofilske knjižne edicije je tiskarska tehnika evoluirala, ni pa »uničila« same sebe v revolucionarnem tehničnem postopku. Moderna reprodukcijska tehnika pa je to dosegla: iz založb se valijo ponatisi oziroma »foto posnetki« celih bibliotek, vse ogromne enciklopedije človeškega znanja in neznanja od baroka do danes, tisoče, sto tisoče strani. Za posnetke in tiske ni potreben več ne ročni ne tehnični stavek — tipkana in z risbami ter barvnimi reprodukcijami aranžirana stran se po foto postopku razmnožuje v neomejeni nakladi in »stavek« je shranjen na ozkih filmih za ponovne edicije in je praktično »večen«. Avtor se podredi uredniku, uredniškemu odboru, priključijo se soavtorji, med katerimi zavzemajo seveda najvidnejše mesto fotografi, in kmalu so fotografi prvi, pred pisci »podpisov k slikam«, in samo oni so resnični, pravi in resnično plačani avtorji. »Team work« je nadomestil osebno izpoved in pričevanje. Mednarodna koprodukcija »slikanic za odrasle« je v taki tehnični in komercialni situaciji razumljiva in nujna.

Posledice »vizualne knjižne civilizacije« pa so raznovrstne, so dobre in slabe, prijetne in manj prijetne. Tendenca, ki je že sama po sebi spričo množine tiskanega in tipkanega gradiva dovolj močna, da se namreč na hitro nudi koncentrirano in simplificirano splošno znanje, pri katerem naj bo slika sestavni in bistveni del metode, je mnogokrat nevarno pretirana. Nastajajo kar se da široke in poenostavljene enciklopedije, z zelo nevarnim in kljub team-skemu delu neobjektivnim izborom podatkov, ki se od ene tovrstne knjige k drugi z majhnimi spremembami ponavljajo. To so raznovrstni pregledi dob, oseb, dogodkov, umetniških, literarnih in glasbenih del, prirodoslovnih odkritij in tehničnih iznajdb. Takó precejena in razvodenela internacionalna »znanost« se kmalu ima že za vso znanost in preprosta, včasih primitivna strokovnost nadomesti in prekrije resnično enciklopedijo duha. Na drugi strani pa je res, da so tehnične zmogljivosti modernega tiskarstva omogočile izredno razširjenost strokovnega tiska in ga napravile dostopnega množici ljudi, ki bi sicer do njega nikoli ne mogli. Sodelovanje založb je pocenilo in včasih sploh ustvarilo možnosti, da so izbori iz mnogih redakcij ustvarili enotno, vsem deželam dostopno delo. Medsebojne pogodbe založb tudi »vežejo« odjem enega dela na sprejem drugega — tako prodirajo na tuji trg stvari, ki bi sicer ostale zaprte doma, čeprav so kvalitetne, pa ni bilo zanje neposrednega založniškega interesenta. Zopet ugotavljamo staro resnico, da tehnični izum sam po sebi ni in ne more biti slab, nasprotno, da je povsem koristen, če znamo prav ravnati z njim in ga prav uporabiti.

In vendar se spričo naše konkretne situacije ne moremo izbežati nekega nelagodnega občutka! Sama kvaliteta barvnih reprodukcij premočno niha od ene do druge izdaje. Barvne reprodukcije v »Radjanju evropske civilizacije« (ed. Jugoslavija, Beograd) so na primer srednje dobre in včasih celo prav dobre, v knjigi »Umetnost« (ed. Mladinska knjiga) pa slabe in le redko komaj dobre. Od množičnega tiska seveda ne moremo zahtevati absolutne reproduksijske dovršenosti, ki je kljub vsem sodobnim tehnikam še vedno težko dosegljiva. Med najpomembnejšimi modernimi izdajami slikarstva so gotovo znane izdaje založbe Skira v Ženevi in vendar so celo v teh zahtevnih in dragih knjigah mnogokrat barve slik povsem napačne in za resnično študiranje, pa tudi za pravilno doživljanje umetnine, neprimerne. Vendar pa bi pod neki nujni nivo posnetek v slikovni knjigi, kjer je torej dobra slika glavno, ne smel pasti. Med objektivne reprodukcije predmetov so pomešane rekonstrukcije življenja, ki naj ponazorijo dogajanje. V knjigi »Radjanje evropske civilizacije« (ed. Jugoslavija) so te fantazijske risbe še za silo sprejemljive in v glavnem ne žalijo dobrega okusa in čuta za mero, medtem ko so v knjigi »Iščezle civilizacije« (ista založba po originalni ediciji Thames and Hudson v Londonu) naravnost groteskne. V knjigi »Antični Rim« (Mladinska knjiga po originalni ediciji Bemporad Marzocco v Firencah) so rekonstrukcije reducirane na pametno stopnjo in so sprejemljive, v knjigi »The Epic of Man« (založba Time-Life International), ki se ponuja za slovensko izdajo, pa so kljub bleščečim imenom konzulentov in avtorjev te knjige do skrajnosti nemogoče in kičaste. Po perspektivi Državne založbe Slovenije: »Umetnost v slikah — Nov način spoznavanja svetovne umetnosti — Kaj je to: umetnost v slikah? — Komu je namenjena umetnost v slikah« kaže, da bodo reprodukcije zadovoljive, skromen pa bo format reprodukcij, če pomislimo, da bo velikost knjig 19,5 × 22,5 cm in da bo v eni knjigi z 264 stranmi »približno 500 slik« in zraven še »kratko in jedrnatno besedilo« ter »vsi podatki, ki jih dobite sicer samo v posebnih strokovnih publikacijah.«

Mednarodno edicijsko sodelovanje omogoča, da prihajajo veliki dosežki svetovne stroke v prevodih tekstov in ponatisih ilustracij v razvid našega znanja. Toda ti dosežki so veliki in »veliki«. Radjanje evropske civilizacije je zelo odlično in skrbno, z velikim humanističnim čutom ter kulturo, dasi nekoliko antikvarno napisano delo pomembnih in velikih angleških strokovnjakov. Antični Rim je bolj podoben filmskemu spektaklu na širokem platnu, ki naj pokaže imperialni Rim, njegovo lepoto, slavo in moč za cesarja Avgusta, kakor da bi skušal prikazati zapleteno in mnogovrstno podobo tega grandioznega zgodovinskega fenomena v prostoru in času. »Umetnost« v seriji Sodobna ilustrirana enciklopedija, ki jo izdaja Mladinska knjiga po originalni ediciji Aldus Books v Londonu, zelo nazorno in preprosto uvaja v to peto dimenzijo človekove dejavnosti, nikakor pa skromni zgodovinski pregled na koncu knjige ne more nadomestiti resnične umetnostne in splošne enciklopedije po abecedi, ki jo v slovenščini tako zelo pogrešamo. Srbohrvatska izdaja Jansonove »Istorija umetnosti« (ed. Jugoslavija, Beograd) je bila v Sloveniji prodana menda v 7000 izvodih in je v svojem širokem okviru dobra in lepo napisana — toda avtor ne vidi velikanske umetnosti Daljnega Vzhoda in Indije z južnovzhodno Azijo, ne upošteva umetnosti stare Amerike in ne daje umetnostima črne Afrike ter Oceanije avtonomnega mesta, ker ju obravnava sumarno kot na-

daljevanje in preživeto ostalino prazgodovinskih dob. Zgodovina človeštva, ki je v srbohrvaščini že deloma izšla, v slovenščini pa pravkar I. knjiga pri Državni založbi Slovenije, je veliko kolektivno delo v organizaciji Uneska, z velikimi mednarodnimi uredniškimi odbori, avtorji in konzumenti. (Mimogrede — med imeni ni nobenega Jugoslavana!) Vseeno pa je po naši sodbi slovensko prevajanje tega obsežnega dela, ki je v mnogih sektorjih zelo specialno in suho, precej odveč — tu bi res zadostovala srbohrvatska izdaja. Naše založbe bi storile veliko večje kulturno dejanje, če bi se lotile doma pisane svetovne zgodovine. Obča zgodovina Josipa Stareta je izšla v petih delih od 1874 do 1891, od Mohorjeve Občne zgodovine, zasnovane v desetih zvezkih, pa so izšli samo Stari Grki Antona Sovreta leta 1939 kot drugi zvezek. Ali bi ne zmogli sami svetovne zgodovine umetnosti, svetovne zgodovine literature, glasbe? In zakaj naj bi bil tak napor nepotreben ob internacionalnih edicijah?

Skratka — slikanic in enciklopedij, ki komaj zaslužijo to ime, iz velikega tujega in, kot vidimo, v glavnem »zahodnega« svetla, je dovolj in včasih preveč; mnoge širijo obzorje in so hvalevredne, nekatere so slabše, ponekod so posamezni sektorji komercialno plitvi, v *nobenem primeru* pa nas samih ne odvezujejo od naloge, da poizkusimo nekatere sinteze v zgodovini, umetnosti zgodovini, literarni zgodovini itd. ustvariti sami; lahko sicer po tujih vzgledih in s tujo pomočjo, a vendarle z vidika naše slovenske kulture in njej lastnih potreb in zahtev. Samo táko vzporedje je lahko plodno in mednarodno upravičeno; nasprotna smer nas vodi k obubožanju ustvarjalnega zagona in v stanje duhovne kolonije, ki ga redaktorji tipa »Time-Life International« najbrž tudi nam želijo.

Jože Kastelic

PRİČEVANJA

SLOVENSKI SOCIALISTI O RUSKEM REVOLUCIONARNEM DOGAJANJU L. 1917—1918

1. Pozdrav ruskim socialistom po februarški revoluciji

Konec aprila 1917 je objavil dunajski socialnodemokratski dnevnik »Arbeiter-Zeitung« besedilo pozdrava, ki ga je sklenil izvrševalni odbor jugoslovanske socialnodemokratske stranke v Trstu dne 8. aprila sporočiti ruskim socialistom v Petrograd in ki sta ga v začetku maja prinesla tudi dva ljubljanska lista: »Jugoslovanska socialistična stranka pozdravlja z navdušenjem zmago ruske revolucije nad carizmom in nasiljem vojne ter pričakuje, da postane velikanski pomen socialnega prevrata v državi zvestih in neomajnih bojevnikov proletarske revolucije kategoričen opomin zatiralcem in zatiranim vsega sveta. Jugoslovanska socialnodemokratska stranka vneta želi, da bi ruska revolucija, ki je postala najvažnejši mirovni faktor in ki je zadala vojni buržoazij smrtni udarec, na vsem svetu končala nasilje in izpričala potrebo socialne reorganizacije, da iz ruševin razrednih držav vstane svobodna socialistična Evropa.«¹